

Stanovisko vědecké rady ČLK k neověřeným léčitelským postupům v onkologii

Jsou léčitelské metody pro pacienty přínosem nebo rizikem?

Přes významné pokroky lékařské vědy a bouřlivý rozvoj medicíny přetrvávají problémy s diagnostikou některých onemocnění a rovněž výsledky léčby v řadě případů nejsou uspokojivé. Toto platí zejména u nádorových onemocnění. Mnoho nemocných pak hledá různé alternativy a snadno uvěří slibům nejrůznějších léčitelů, nabízejících jim v těchto situacích zaručenou pomoc. Rovněž sdělovací prostředky včetně televize rozšiřují reklamu na přípravky, kterým je přisuzována účinnost v léčbě nádorových onemocnění. Reklamu na tyto přípravky nacházíme i za výlohami lékáren, což jen posiluje důvěru laiků v tyto preparáty. Vzhledem k tomu, že biologická účinnost takových přípravků nebyla spolehlivě doložena, jsou distribuovány (pokud nevyvolávají nežádoucí účinky) jako tzv. potravní doplňky, které nejsou hrazeny zdravotními pojišťovnami. Přesto je nemocní nakupují za relativně vysoké finanční obnosy, stejně jako neváhají zaplatit léčitelům za nejrůznější prostředky alternativní léčby. Při stížnostech občanů na doplatky za standardní léčiva se jeví tato situace jako značně paradoxní.

Je pochopitelné, že se nemocný a jeho rodina snaží zajistit optimální léčbu a plně se spoléhá na reklamní doporučení, neboť jednoznačnou informaci o jejich neúčinnosti často nedostanou ani od svého ošetřujícího lékaře. Proto považujeme za účelné podat alespoň stručnou informaci o prostředcích alternativní léčby a upozornit na rizika, která může taková léčba nemocnému přinést. **Hlavní riziko těchto metod spočívá v tom, že nemocný, který přistoupí na alternativní léčbu, může promeškat vhodný okamžik k zahájení účinné standardní protinádorové léčby, jeho choroba přes dočasné subjektivní zlepšení progreduje a šance na úspěšné léčení nebo dokonce vyléčení se zmenšuje. I když se nemocný nakonec svěří do péče odborníka, je léčba pokročilého onemocnění obtížná, nákladná, často málo úspěšná a provázená četnými nežádoucími účinky, které zhorší kvalitu zbytku jeho života.**

K léčbě nádorových onemocnění se v celosvětovém měřítku používá značné množství „alternativních metod“ s nejistým nebo pochybným účinkem. Jejich společným znakem je chybění spolehlivého důkazu o jejich účinnosti. Právě absence důkazů o účinnosti léčby je zásadním rozdílem mezi prostředky vědecké a alternativní medicíny.

Všimněme si podrobněji alespoň metod nejčastěji používaných.

Spirituální a psychologické metody

Do této kategorie patří **psychotronika** a **biotronika**. Psychotronika předpokládá možnost transmise psychických impulsů na nemocného člověka, biotronika zase schopnost vysílat „bioenergii“ s léčebnými účinky. Obě metody předpokládají existenci mimosmyslových kontaktů mezi léčitelem a pacientem. Kromě dočasného zlepšení psychiky nemocného nebyl přinesen jediný spolehlivě ověřený důkaz o léčebném účinku těchto metod. Mezi spirituální metody patří též **hypnóza**, **magie**, **okultismus** nebo **astrologie**.

Nutriční metody

Velmi rozšířeným bludem je „**deprivace nádoru omezením jeho výživy**“ tj. jakési vyhladovění nádoru. Nádor roste zcela autonomně a ke svému růstu si opatří nutné živiny i na úkor hostitelského organismu, který s pokračujícím růstem nádoru chátrá. Hladovka jenom prohloubí kachektizaci nemocného, ale růst nádoru neovlivní. Populární jsou rovněž nejrůznější dietní režimy. Je to např. makrobiotická dieta (potrava z celozrnného obilí), doplněná o zeleninu a luštěniny. Tato jednostranná strava však neodpovídá výživovým zvyklostem člověka a může vést k závažné poruše zdravotního stavu i u zdravého člověka, natož pak u onkologického nemocného. Existuje ještě celá škála dietních režimů, ale souhrnně lze před jejich aplikací varovat nejen pro jejich problematickou účinnost, ale i pro škodlivé důsledky nutričního deficitu (nebo naopak nadbytku některých komponent – včetně vitamínů), ke kterému doporučované diety vedou.

Manipulační metody

Zahrnují **chiropraxi**, **reflexní léčbu**, **osteopatii**, ale také **akupunkturu**, která má léčit chorobu nemocného drážděním určitých bodů na povrchu těla vpichováním jemných jehel. Jde o metodu značně rozšířenou, která často není vnímána jako metoda alternativní. Je třeba přiznat, že může být prospěšným doplňkem např. v léčbě algického syndromu (bolesti), ale v léčbě vlastního nádorového onemocnění nemá žádné racionální uplatnění.

Léčebné a diagnostické přístroje

Jde o přístroje často sestavené inventorními psychopaty, které např. jímají kosmickou energii, usměrňují tzv. geopatogenní zóny, depolarizují magnetické domény a podobně. Snůška nedefinovaných pojmů budí dojem vysoké vědeckosti budící u laiků respekt a důvěru.

Léčba přírodními látkami

Je rozšířena více v zahraničí. Patří sem **herabilas mus**, nebo Bachova květinová léčba. Do této kategorie nezařazujeme např. pití různých čajů – ovšem jako doplňku standardní léčby –, které může příznivě ovlivnit některé symptomy, jako např. gastrointestinální dyskomfort (zažívací obtíže).

Léčení magnestismem

Doporučují se např. magnetické náramky, nebo manipulace magnetickým polem, ale žádný doklad o vlivu magnetismu na růst nádoru nebyl přinesen.

Léčba kameny

Ačkoliv vkládání různě barevných kamenů či drahokamů do lůžka nemocného s cílem ovlivnit průběh choroby nemá žádné racionální zdůvodnění, je tato léčba značně populární, a to nejen v onkologii. Také tento léčebný způsob nepřinesl žádné pozitivní výsledky.

Medikamentózní léčba

Má pravděpodobně největší popularitu. Některé přípravky jsou nemocným nabízeny v galenické formě, v atraktivních obalech a jejich častý zahraniční původ má podporovat jejich věrohodnost. Nejstarší alternativní metodou je **homeopatie**. Byla zavedena v 19. století Samuelem Hahnemanem. Vychází z principu podobnosti („similia similibus curantur“ a ze zákonitosti minimálních dávek (doses minimae). To znamená, že látka, která u zdravého člověka vyvolá určité příznaky, může tytéž příznaky u nemocného léčit, je-li ovšem podaná v patřičném ředění. Tak např. v roztoku o potenci C11 (což je z hlediska homeopatických léčiv ještě velmi koncentrovaný roztok) je v jedné z tisíce kapek tohoto roztoku jedna molekula účinné látky. Při dalším ředění se dostáváme k ředěním téměř nepředstavitelným. To však homeopatie dovede obhájit tím, že důkladným třepáním („dynamizací“) roztoku obtiskne účinná látka informaci do ředidla tj. do vody. Přesvědčením o účinku této dynamizované vody neotřesou ani pádné argumenty z oblasti fyzikální chemie a biologie, které jednoznačně takovou možnost vylučují. Obvyklým argumentem obhájců homeopatie bývá tvrzení, že mohou existovat i jiné, dosud nepoznané zákonitosti, kterými se jednou vysvětlí dnes nepochopitelné mechanismy účinku této metody. Problém je ovšem v tom, že účinnost každé metody je třeba doložit jednoznačně dokumentovanými a reprodukovatelnými léčebnými výsledky. Něco takového však za více než sto let existence homeopatie zatím nikdo neudělal.

Doporučovaných léčebných prostředků existuje několik desítek a lze proto zmínit jen některé, nejrozšířenější:

Laetril (amygdalin) je alkaloid glykosidové povahy získávaný z hořkých mandlí. Je velmi populární v USA přesto, že Národní ústav pro výzkum rakoviny v Bethesdě ani po několikaletém testování neprokázal protinádorové účinky.

Irisap je směs saponinu a iridoidu doporučovaný u nás k léčbě nádorů doc.

Dolejším. Ani u tohoto přípravku nebyly doloženy protinádorové účinky. Z hlediska osudu nemocného je velmi nebezpečné doporučení autora, odmítnout při této léčbě radioterapii a chemoterapii, což může mít pro nemocného tragické následky.

Ovosan je přípravek obsahující fosfolipidy a slunečnicový olej v želatinových

kapslích. Ačkoliv u některých fosfolipidů byly prokázány protinádorové účinky, žádná relevantní studie, která by opravňovala k použití Ovosanu jako protinádorového léku nebyla publikována. Lék nemá nežádoucí účinky a byl proto schválen k distribuci jako potravní doplněk.

Avemar je mikronizovaný extrakt z pšeničných klíčků, standardizovaný substituovanými benzochinonovými deriváty. V experimentu inhiboval tvorbu metastáz a stimuloval apoptózu buněk. Jednoznačné antimetastatické ani protinádorové účinky u člověka však prokázány nebyly.

Iscador je extrakt ze jmelí, který byl do klinické praxe zaveden již ve 20. letech dvacátého století. Švýcarský výrobce již několikrát žádal o jeho registraci v ČR, ale Státní úřad pro kontrolu léčiv neshledal přesvědčivé doklady o jeho protinádorové účinnosti. I v samotném Švýcarsku je v dokumentu Swiss Cancer League uveden mezi neúčinnými léky.

Wobenzym se u nás a v některých státech střední Evropy těší snad největší popularitě. Představuje tzv. enzymovou terapii s účinkem u širokého spektra nejrozličnějších onemocnění. Ačkoliv některé experimentální práce naznačovaly možnost jeho protinádorového účinku, nebyl takový účinek spolehlivě doložen. V onkologii se však může přípravek uplatnit např. v léčbě rezistentních otoků horních končetin po mastektomii.

Otevřené hranice umožňují v určitém měřítku dovoz i některých zahraničních přípravků jako je Ukrain, Mumio, Alizivatos, Beresovy kapky, žraločí chrupavky, golden juka a další.

Absurdní představu o léčivém účinku vypití vlastní moči (urinoterapie) snad není nutné vyvracet.

Nelze popřít, že u některých ze zmíněných přípravků byly prokázány jisté biologické účinky zjištěné buď ve studiích „in vitro“ nebo v experimentu na zvířeti, ale důkaz o skutečné účinnosti, dokumentovaný standardním a mezinárodně stanoveným procesem tří etap klinického zkoušení chybí.

Různé léčitelské metody jsou často přijímány laickou veřejností s nekritickým nadšením, některými lékařskými kruhy s rozpaky nebo dokonce s

tichým obdivem. Pověst o jejich spolehlivém účinku se neuvěřitelně rychle šíří. Kritika odborníků se nebere vážně, nebo se interpretuje jako jistá profesionální závist.

Diskuse s léčiteli a autory pseudovědeckých metod nemá zpravidla naději na úspěch, neboť iracionálnímu myšlení nelze oponovat logickými argumenty. Ani přesvědčování nemocných není snadnou záležitostí. Někteří nemocní dávají dočasné za pravdu léčiteli, u něhož našli vřelejší vztah, který postrádali u profesionálního odborníka. A tak dokud nebude k dispozici kauzální a spolehlivá léčba nádorových onemocnění, budou se rodit nové sensační léčebné způsoby a jistá část nemocných i lékařů bude ochotná tyto způsoby akceptovat. Žádný lékař by se však neměl stát garantem pověr.

Několik obecných rad na závěr:

1) Pokud se nemocný dotazuje na některý z alternativních způsobů léčby, je lékař povinen ho pravdivě informovat.

2) Trvá-li přesto nemocný na této léčbě, zásadně ji neodmítneme, pokud se jedná o přípravky doporučené jako potravní doplňky (tj. přípravky bez nežádoucích účinků). Striktní zákaz by nemocného mohl uvést do stresové situace a jeho příbuzné by zbavil pocitu, „že se udělalo vše, co bylo k dispozici“. **V každém případě musíme nemocnému vysvětlit, že vedle zvolené alternativní léčby by měl podstoupit doporučenou konvenční léčbu.**

3) Postoj k léčitelům (nelékařům) by neměl být a priori zamítavý. **Pokud léčitel spolupracuje s lékařem, mohou jeho rady nebo prostředky přírodní medicíny přispět ke zlepšení celkové kondice a kvality života nemocného.**

Schváleno Vědeckou radou České lékařské komory dne 2. 2. 2012